

Kocsis Tünde

FORDULATOK KERESZT- METSZETÉBEN

Paul Claudel *Délforduló* című kötetéről¹

Az emberi élet 'hajnala', 'dele' és 'alkony' metaforákkal bizonyára mindenki találkozott már. De vajon ki mit ért konkrétan 'az emberi élet dele' alatt? Az évek számításnak, egy bizonyos intervallum lenne ez, amikor szellemi és fizikai képességei teljében van a személy? Amikor szakmai önmegvalósításának csúcspontján van, és magánéletének legintenzívebb, vagy éppen legnyugodtabb, legkiegyensúlyozottabb éveit, vagy konkrét évét, hónapját, hetét, napját, óráit tölti? Avagy 'az élet dele' szóképp egy nagyon fontos döntéshez vagy sorsfordulóhoz is kapcsolható? Lehet-e ezt egységesen vagy átlagosan meghatározni, avagy minden ember életében máskor lehet és mást jelent? Egy jelentős XX. századi francia drámaíró, költő, esszéíró és diplomata egyik drámájáról fogok értekezni, amely ezekre a kérdésekre nem ad választ, de amely mégis nagymértékben e téma körül forog.

Székely Melindának,² a dráma fordítójának előszava röviden és lényegre törően vezet be

az alkotás bővebb és szűkebb világába, és az is kiérezhető belőle, hogy a fordító nemcsak kihívásnak érzi ezt a „sajátos energiájú szöveg”-et, hanem figyelmességgel, alázattal és empátiával közelít hozzá, valamint jegyzetekkel segíti az érthetőséget. A *Délfordulót* (*Partage de midi*) a szerző 1906-ban írta, de mivel egy botrányos életszakaszát dolgozta fel benne, csak 1948-ban engedte ki annyira a kezei közül, hogy Jean-Louis Barrault-nak sikerült színpadra állítania. A szöveget néhányan már ismerték, a húszas években kisebb-nagyobb részletet titkon előadtak zárt körben, többek között Antonin Artaud is. 1982-ben a Szent István Társulat Claudelnek hét színművét és számos költeményét tette elérhetővé magyar nyelven, de a *Délforduló* nincs köztük. A szecessziós, expresszionista és romantikus szálakat egyaránt pengető, költői nyelven írt színmű négy ember sorsát, drámáját fejt ki, hol lassított, felnagyított módon, hol éveket ugorva az időben, mégis szervesen folytatva az érzések motiválta cselekvések szálait.

Az első felvonás egy személyszállító hajó fedélzetére repíti az olvasó képzeletét, amely az Indiai-óceán közepén ringatózik déli 12 órakor, és amely hajón lassan, de fokozatosan

¹ Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2015. Fordította: Székely Melinda. A kötet borítóján a szerző szobrászművész nővérének, Camille Claudelnek a *L'Abandon* (Elhagyás) című alkotása látható.

² Székely Melinda Kolozsváron született 1979-ben, és szülővárosában végezte magyar–francia, valamint dramaturgia szakon az egyetemi képzéseit.

2011-től szabadúszó fordító. (Többet róla és általa: <https://szemmel.blogspot.ro/>)

körvonalazódnak a dráma szereplői: a nő és a körülötte keringő három férfi. Ez a felállítás a dráma végéig fennmarad, de míg a három közül csak egy férfinak sikerül igazán megtalálnia a nőben a végzetes szeretőt és szerelmet, addig a másik két férfi jelenléte ugyanolyan végzetes gravitációs erővel bír – az első felvonásban még – az egymásra találók sorsára nézve.

Ysé, a nő De Ciz felesége, közös gyermekeik anyja, és azért tartanak Kínába, hogy a férj gazdasági terveit megvalósítsák. Társaságukban találjuk Amalricot, aki a társaság többi tagjához képest elégedettnek és boldognak mondja magát, de van benne valamiféle erőltetett derű, rejtett cinizmus, szorongás, látványos féltékenység, és valóban, ezen a kezdeti ponton ő sóvárog leginkább a szép, érett, üde nő kegyeiért. Amalric 10 éve ismeri Ysét, közülük is volt egymáshoz, de ez már annyira nem foglalkoztatja a nőt, akit leginkább Mesa személye érdekel. Mesa szakmai életváltásával

küzd,³ és bár tetszik neki a nő és a feléje irányuló figyelmesség, nem szeretne semmi bizonytalomba keveredni egy férjes asszonnyal, színjátéknak gondolja a szerelmet és inkább magányával, számkivetettségével, korábbi csalódásával van elfoglalva.

A szöveg többnyire metaforikus, kifinomult, költői, de nyersen szókimondó, bántóan őszinte, minősítő is. A jellemek fokozatosan gazdagodnak, bomlanak ki az egymásról és magukról vallottak mentén. A cselekvés minimális, minden a szavak és az érzések szintjén zajlik. Ysé és Mesa között megindul az, amitől mindketten tartanak, és ami örvényként rántja a mélységek magasságába, vagy a magasságok mélységébe őket annak értelmében, hogy urai vagy kiszolgáltatottai a kapcsolatukból adódó helyzeteknek.

A dráma szövegét az erős líraiság mellett a filozofikusság, elvontság is jellemzi, de a szerző a realitás határozott sodrását is mindvégig arányosan adagolja, mint a következő részletben: „Mesa: A megállás sehol sem lehetséges. / De Ciz: Menjünk enni” (43).

A második felvonás Hongkong egyik tengerre nyíló temetőjének fái alatt kezdődik. De Ciz távozni készül, üzleti terve hosszabb időre elszóltítja családját mellől. Ysé viszont büszke jelleméhez képest túlságosan kéri, hogy ne hagyja el: „Mondd le azt az átkozott utazást! Ne hiányozz az életem közepén!” (52) Az öntudatos férj⁴ távozik és az igaz barátira, Mesára hagyja a családot. A dráma délfordulója Ysé⁵

³ A fordító által közzétett életrajzi részlet az Előszóban hozzájárul ahhoz, hogy az olvasó Mesában találja meg leginkább a szerző alteregóját. Claudel be kívánt állni a bencés rendbe, de kérelmét elutasították, és ezzel a csalódással kelt útra Claudel-Mesa, hogy Kínában hivatalnokként szolgálja hazáját. A szöveg túl költői, hogy rájőjjünk az életrajzi előjelzés nélkül arra, hogy Mesa egy ilyen jellegű csalódást hordoz magában, csak az érezhető, hogy vívódik, boldogtalan és magányos.

⁴ „Az enyém vagy, ha akarod, ha nem” (50). „Pénzt akarok keresni, nem érdekel a kockázat!” (53)

⁵ Ysé néhány vallomása: „Jöjj, és többé semmi se válasszon el tőlem!” (56) „Te nem tudod, mi is egy asszony, és – bárhogy is kéreti magát – milyen csodálatosan, / Könnyen adja át magát, és egyből alázatós és engedelmes és készséges lesz” (58). „...a legesendőbb lény / A nő karjában lévő férfi, mint földön heverő tárgy...” (59)

Károli
Könyvek

Műfordítás, forrás

Paul Claudel Délforduló

Fordította: Székely Melinda

és Mesa összeborulása, intenzív és önfeléd, de büntudattal terhelt egymásra találása.

Ha a második felvonásban volt a csúcspont, a délforduló, akkor a harmadik felvonás az alkony, az igazi dráma ideje, amikor az önmagából kifordult nő tébolyában, bűneinek következményeitől szétesetten, mégis annak jelenlétében megnyugodva és annak karjai közt várja az „éjfordulót”, a halált, akinek teljesen oda tudta adni magát.

Ez viszont csak a legvégső kép. Addig Ysét Kína déli csücskén egy friss ostrom nyomait hordozó kihalt házban találjuk Amalrickal, aki egy robbanószerkezetet szerelt fel a házban, hogy aznap éjjel saját maguk vessenek véget életüknek, és ne mások végezzenek velük. A ház egy másik szobájában van még Ysé Mesától származó gyermeke. Amalric De Ciz halálhírét hozza, majd mialatt intézkedni megy, bejön Mesa és egyévnnyi bánatát, szenvedését, keserűségét, számonkérését és magyarázkodását zúdítja a némán hallgató nőre, aki egy évig nem válaszolt leveleire. Mesa belátja tehetetlen, igaz hűségét, ragaszkodását⁶ is. Fájdalmas monológját Amalric visszatérte szakítja meg. A két férfi összecsap, Mesa megsebesül, Amalric és Ysé távoznak. Mesa magához tér, Istenhez beszél, úgy érzi, Isten megbüntette a szerelemmel. Ysé visszajön, ráborul.

Drámát, a színház gyakornokait kivéve, bizonyára kevesen olvasnak, hiszen egy drámaszöveg nem annyira részletezően láttató, mint egy regény, a tragédiákban nincsenek csattanók, mint a novellákban, és nem annyira költőiek, mint a költemények. Paul Claudel drámája viszont tartalmában érdekes és formájában sajátos olvasmány, nem beszélve arról, hogy egy-egy szereplőben vagy véleményben magunkra találhatunk.

⁶ „...nem tudok lemondani rólad, és te vagy a szívem és a lelkelem és a lelkelem fogatkozása,/ És a testemnek teste, és nem létezhetek Ysé nélkül.” (81.)